

Școala de vară internațională

***THE IMAGE OF CENTRAL EUROPE
AND OF THE EUROPEAN UNION
IN THE NARRATIONS OF FOREIGN TRAVELLERS***

**ORADEA-CHIȘINĂU
17-26 IULIE 2014**

The Image of Central Europe and of the European Union in the Narrations of Foreign Travellers

I. Sensibilizarea anumitor cercuri occidentale asupra spațiului din partea răsăriteană a continentului se produsese deja, iar interesul a sporit progresiv, odată cu trecerea timpului. Trecerea de la „Mica” la „Marea Europă” era pe cale de a se face, iar Secolul Luminilor, cu apetitul său pentru realități exotice, cu ideea de „cetățean al universului”, cu discursul cosmopolit, va oferi un cadru potrivit în acest sens. Încă de la finalul secolului al XVII-lea tot mai multe persoane au devenit interesate să cunoască spațiile aflate la periferia lumii civilizate, acolo unde se produceau transferuri economice, culturale și umane. „Acum - scria Paul Hazard - italienilor li s-a redeschis gustul pentru călătorii; iar francezii erau neastâmpărați ca argintul viu”¹. „Neamțul la care ne referim - completa Paul Hazard - nu-și pregeta osteneala: urca munții până pe creste; urma cursurile râurilor de la izvor până la vărsare [...] vizita, luând notițe, bisericile, mănăstirile, abațiile, piețele publice, primăriile, apeductele, fortărețele, arsenalele. [...] Pentru englezi, călătoria era o completare a educației; tinerii nobili proaspăt ieșiți de la Oxford și de la Cambridge, doldora de guinee și însoțiți de un înțelept preceptor, treceau strămtoarea și începeau marele turneu”². Istoricii, istoricii artei și specialiștii în literatura anglo-saxonă au asociat anii 1680-1780 cu anii de aur ai marelui tur³. Un mare număr de scrieri sau de obiecte conservate pledează în favoarea importanței pe care acest ritual prin care tinerii bărbați din marile familii pleacă pentru trei ani pe marile drumuri ale Europei în compania unui preceptor sau alături de alte persoane aflate în seveciul lor⁴.

Înainte de a prelucra informațiile din memoriile, jurnalele, rapoartele sau corespondența călătorilor străini ne propunem să clarificăm câteva aspecte care țin de metologia cercetării. În primul rând, să precizăm numărul celor care au călătorit în Europa Răsăriteană și în spațiul românesc, în mod special, și au lăsat consemnări documentare. Numărul celor care lasă însemnări și calitatea consemnărilor privind spațiul românesc sunt importante. Dacă o anumită informație apare consemnată la mai mulți autori, spre exemplu calitatea căilor de comunicație, istoricul poate să o ia în considerare și să o compare în final cu alte surse documentare interne pentru a verifica credibilitatea informației.

O a doua problemă pe care o urmărim este de a stabili formația călătorului, rațiunile călătoriei și direcția din care a intrat în Țările Române. De ce

---

¹ Paul Hazard, *Criza conștiinței europene 1680-1715*. Traducere Sanda Șora. Prefață Romul Munteanu, București, 1973, p. 5.

² *Ibidem*, p. 6.

³ Gilles Bertrand, *Voyager dans l'Europe des années 1680-1780*, în *Les circulations internationales en Europe, années 1680- années 1780*. Sous la direction de Pierre-Yves Beaurepaire et Pierrick Pourchasse, Rennes, 2010, p. 243.

⁴ *Ibidem*.

este importantă formația intelectuală a călătorului? Deoarece călătorul care are studii chiar într-un anumit domeniu poate să facă observații temeinice, diverse, dar, foarte important, critice. De asemenea, formația intelectuală îi dă posibilitatea să obțină informații, cel puțin teoretic, din lucrările anterioare, și să se informeze de la contemporani. Rațiunile călătoriei sunt și ele importante pentru informațiile culese. Un călător grăbit să ajungă la destinație are puțin timp și interes să descrie locurile străbătute și oamenii întâlniți. În schimb misiunile politice și economice cu care este însărcinat acesta vor fi în consecință mult mai documentate. Savantul, omul de artă, etnograful vor fi mai atenți la resursele naturale, la descrierea cadrului natural, a oamenilor, obiceiurilor tradițiilor, a trecutului și a realităților politice contemporane.

II. „Ca mulți alții din generația mea, și eu am crezut, în anii din preajma războiului și după, într-o Europă unită din punct de vedere politic sub pecetea rațiunii și a egalității dintre limbi și culturi. Și încă mai cred în așa ceva, chiar dacă această Europă, despre care a scris în mod foarte sugestiv Federico Chabod, trasând istoria ideii sale împreună cu cea paralelă și opusă de «națiune», această Europă încă nu s-a născut, ba chiar, de când s-au înființat primele sale instituții, pare mai îndepărtată ca niciodată”....

Cu aceste cuvinte se deschidea, în 1983, celebra carte a lui Gianfranco Folena, *L'italiano in Europa*, în care, nu întâmplător, apare evocat numele istoricului italian Federico Chabod, reprezentant de vază al acelei generații de intelectuali, care după război crezuseră într-o altă idee a Europei, mai demnă, cu o însuflețire civică și o înălțime a privirii, de care astăzi, în mare parte, ducem lipsă. Deși diferite prin intenții și perspective disciplinare, studiile lui Chabod despre ideile, paralele și opuse, de Europa și de națiune, și cercetările lui Folena despre limba italiană și eteroglosia europeană din Secolul Luminilor, aveau un orizont spiritual comun, plecau de la premise ideale asemănătoare, considerând Europa și națiunea un fel de patrie la care se poate adera în mod liber și neconstrâns, „sub pecetea rațiunii și a egalității dintre limbi și culturi”.

Dacă am măsura distanța care ne separă de la primele cursuri universitare dedicate, încă din 1943-1944, de către Chabod ideii de Europa, sau cei aproape treizeci de ani care au trecut de la apariția cărții lui Folena, vom constata, fără îndoială, că mulți pași au fost făcuți pe calea unității politice și economice a Europei. Totuși, acel *desiderium* intelectual și civic, expus cu atâta claritate de Folena, pare încă neimplinit. Cu atât mai mult astăzi, când existența sa instituțională nu mai poate fi pusă în discuție, Europa se definește cu mai mare precizie prin ceea ce-i lipsește decât prin ceea ce este.

III. Premisele colocviului *The Image of Central Europe and of the European Union in the Narrations of Foreign Travellers* și-au asumat această perspectivă, raportând-o la situația actuală, în care Europa celor 27, în noile sale hotare, și Europa potențială, care începe a se contura prin noile țări candidate, se înfățișează ca o entitate cu geometrie variabilă, a cărei problemă principală nu mai este existența, ci relevanța și coeziunea sa profundă.

Marea problemă asumată de proiectele europene era identificarea și asumarea valorilor și tradițiilor comune care definesc Europa. În consecință, interogațiile gânditorilor europeni privind conceptul de Europa și maniera de percepție a frontierei sale răsăritene au fost numeroase. Ce este Europa? Care este frontiera răsăriteană a Europei? Există o suprapunere între frontierele geografice, politice, culturale și religioase ale Europei? Și, la fel de important, care este raportul dintre *centru* și *periferie*, unde se termină *centrul* și unde începe *periferia* și ce fenomene se produc la *periferiile* a două *centre*. Nu în ultimul rând, în aceste ecuații trebuie să introducem un nou concept anume *imaginea*, adică maniera, modalitatea în care sunt văzute, percepute de către contemporani *Europa*, *frontiera*, *centrul* și *periferia*.

Fără îndoială pentru o analiză corectă a conceptului de Europa trebuie să ținem cont de momentele importante din evoluția istorică a continentului⁵. Asemenea celorlalte continente și Europa a cunoscut momente care au marcat formele de organizare politică și tipurile de raporturi stabilite în relație cu „ceilalți“, cu străinii. Un prim moment important care marchează evoluția Europei îl constituie sciziunea din cadrul bisericii creștine⁶. Separarea confesională la mijlocul secolului al XI-lea dintre catolici și ortodocși s-a realizat și în raport cu centrele de putere din Europa vremii. Ea a declanșat o luptă pentru supremație între Roma și Bizanț⁷. Cucerirea capitalei Imperiului Bizantin de cavalerii Cruciadei a IV-a a accentuat animozitățile dintre cele două spații ale creștinătății⁸. Unificarea religioasă, premisă pentru revenirea la unitatea religioasă a Europei, înfăptuită ca urmare a cuceririi Constantinopolului, s-a dovedit a fi de scurtă durată. Experiența Cruciadei a IV-a a sedimentat în mentalitatea popoarelor ortodoxe ideea că Occidentul este principalul dușman al ortodoxiei. Doar pătrunderea turcilor în Europa a impulsionat colaborarea dintre statele ortodoxe, aflate în prima linie a frontului antiotoman, și regatele catolice. Principii creștini, catolici și ortodocși deopotrivă, pentru ca să fie depășite diferențele și neîncrederea între statele europene, au adus în față elementele comune, mult mai numeroase⁹. Se naștea și în această parte a Europei o solidaritate care s-a forjat în comparație cu „celălalt“, cu străinul, în cazul de față cu turcul, cu musulmanul¹⁰.

---

⁵ Emmanuel Todd, *Inventarea Europei*. Traducere Beatrice Stanciu, Timișoara, 2002, p. 11.

⁶ Ioan-Aurel Pop, *Geneza medievală a națiunilor moderne* (secolele XIII-XVI), București, 1998, p. 124.

⁷ Jacques Lee Goff, *Civilizația Occidentului medieval*, București, 1970, p. 199.

⁸ Jonathan Riely-Smith, *Storia delle Crociate. Dalla predicazione di papa Urbano II alla caduta di Constantinopoli*. Traduzione di Marina Bianchi, Milano, 2011, p. 248.

⁹ Constantin Razachevici, *Rolul românilor în apărarea Europei de expansiunea otomană secolele XIV-XVI. Evoluția unui concept în contextul vremii*, București, 2001.

¹⁰ Ioan-Aurel Pop, *op.cit.*, p. 90-92; Jean Delumeau, *Frica în Occident (secolele XIV-XVIII). O cetate asediată*, vol. II. Traducere, postfață și note de Modest Morariu, București, 1998; Elisabetta Borromeo, *Le «Turc» à l'âge moderne: itinéraire d'une image (du XVIe jusque'au début du XVIIIe siècle) : quelques réflexions*, în *Images des peuples et histoire des relations internationales du XVIe siècle à nos jours*. Sous direction de Maria Matilde Benzoni, Robert Frank, Silvia Maria Pizzetti, Milano, Paris, 2008, p. 3-14.

Expansiunea Imperiului Otoman în Europa a avut consecințe majore pentru lumea creștină. Până la finalul secolului al XVII-lea frontiera cu Imperiul Otoman s-a mutat în Balcanii de Vest și în Europa Centrală. Însă, trecerea de la „Mică” la „Marea Europă” era pe cale de a se face, iar Secolul Luminilor, cu apetitul său pentru realități exotice, cu ideea de „cetățean al universului”, cu discursul cosmopolit, va oferi un cadru potrivit în acest sens. Reconquista austriacă începută la 1683, după o perioadă în care Imperiul Otoman părea să domine statornic întinse regiuni ale Europei Centrale și de Sud-Est a readus în atenția opiniei publice faptul că în acea parte a Europei erau popoare care prin tradiție, limbă, origine și confesiune erau mai apropiate de Europa decât de Imperiul Otoman.

Însă, separarea politică a Europei s-a menținut în conștiința opiniei publice multe decenii după ce spațiul din Răsărit a fost recucerit de la turci. Frontierele care separau Estul de Vest au fost percepute imaginar din ce în ce mai puternic încă din secolul al XVIII-lea, fapt ilustrat de către diverși misionari, diplomați și militari francezi, italieni, austrieci, care străbat spațiul est-european fie de la Baltica spre Carpați și Marea Neagră, fie de la vest la est, către Sankt Petersburg și Moscova, către Iași și Cetatea Albă sau către București și Constantinopol. O idee majoră care se degajă din consemnările călătorilor, anume că pe măsură ce aceștia se îndreaptă spre estul și sud-estul Europei se intră într-o lume cu alte valori și principii, guvernată de un sistem politic și de tradiții diferite de cele ale Europei Apusene. Conte de Ségur trecând din Prusia în Polonia, în iarna dintre anii 1784-1785, era foarte conștient de faptul că traversa o graniță extrem de importantă. Simțea că „ieșise complet din Europa” și mai mult că „ajunsesse cu zece secole în urmă”¹¹. La distanță de câteva decenii, marchizul de Custine, aflat în Rusia, nota, în chip de concluzie la vizita sa, următoarele: „Trebuie să fi trăit în această pustietate fără tihnă, în această închisoare fără răgaz, ce se numește Rusia, pentru a simți cum se cuvine întreaga libertate de care te bucuri în celelalte țări din Europa, indiferent de forma lor de cârmuire. Dacă veți întâlni nemulțumiți în Franța, folosiți metoda mea, și spuneți-le: Duceți-vă în Rusia. Este o călătorie folositoare oricărui străin; cine va fi văzut cum trebuie această țară va fi mulțumit să poată trăi oriunde în altă parte”¹². Fără îndoială, în ambele relatări de călătorie regăsim o idee, omniprezentă la majoritatea călătorilor, că se regăseau fie la marginea Europei, dar în afara frontierei ei răsăritene, într-o altă lume, într-un alt continent care avea puține lucruri comune cu Europa. Rusia nu era singurul imperiu în care libertățile nu erau respectate, iar tirania era omniprezentă. Călătorii străini critică și realitățile politico-sociale din Imperiul Otoman și din țările aflate sub influența sa.

---

¹¹ Larry Wolff, *Inventarea Europei de Est. Harta civilizațiilor în Epoca Luminilor*. Traducere din engleză de Bianca Rizzoli, București, 2000, p. 21.

¹² Marchizul de Custine, *Scrisori din Rusia în 1839*. Ediție, prefață și dosar de Pierre Nora. Traducerea din franceză de Irina Negrea, București, 2007, p. 337.

Ofițerul francez Pierre Antoine Parfait Aubert considera că problemele țării nu țin de potențialul economic, ci de proasta conducere și administrare, în sens larg¹³.

Pentru Aubert, vinovat pentru proasta administrare și conducere a țării este Imperiul Otoman: „Guvernul turc va fi întotdeauna un obstacol în calea îndreptării acestei țări. El se alege de pe urma acesteia cu mai multe milioane pe an neglijând resursele”¹⁴. În fapt, răul din imperiu, îndeosebi despotismul sultanilor și corupția, contaminase și provinciile dependente, iar fanarioții reprezentau instrumentele prin care Poarta acționa în statele românești. Ei erau, alături de sultan, promotorii politicii otomane în Țările Române, beneficiarii acestui sistem nefast, dar uneori și victimele lui. În câteva fraze, observatorul francez surprinde funcționarea mecanismului politic din Moldova: „Moldova este guvernată, de obicei, de un prinț creștin grec, care primește investiția de la sultan. Intrigile și aurul sunt cele mai sigure mijloace de obținere a unui principat. Acela care, bucurându-se de trecere pe lângă Poartă și având mari bogății, a ajuns să fie numit domn nu are nimic mai bun de făcut decât să-și exploateze poporul; el trebuie să se acopere de datorii imense pe care a fost obligat să le facă. De altfel, nu are nicio garanție. Uneltirile care astăzi i-au servit ca să obțină autoritatea supremă mâine îl pot răsturna”¹⁵.

Aubert nu este primul și nici singurul care face asemenea considerații pe seama regimului fanariot. Majoritatea călătorilor străini au ajuns la concluzii similare.

Antoine François Le Clerc remarcă și el o decădere pe toate planurile¹⁶. Vinovat de criza politică, economică, morală, militară prin care treceau Țările Române era Imperiul Otoman, aflat și el într-o criză profundă. În fapt, răul din imperiu, îndeosebi despotismul sultanilor, precum și corupția contaminaseră și

---

¹³ *Service historique de l'armée de Terre, Château de Vincennes, Dossier Pierre Antoine Parfait (poreclit Aimé?) Aubert, Serviciile succesive ale dlui. Pierre Antoine Parfait (poreclit Aimé?) Aubert aghiotant al generalului de Divizie Girardon. Născut la Beaumont le Roger departamentul Eure la 10 martie 1771. Vezi pentru biografia ofițerului francez și Ioan Horga, Sorin Șipoș, De la „Mica la Marea Europă” Mărturii franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea despre frontiera răsăriteană a Europei. Studii și documente. De la „Petite” à la „Grande Europe” Témoignages français de la fin du XVIIIe et du début du XIXe siècle sur la frontière orientale de l'Europe. Études et documents. Traducerea textelor. Traduction des textes: Delia-Maria Radu, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2006, p. XXXII.*

¹⁴ Aubert, *Notes statistiques sur la Pologne Russe, la Moldavie et la Valachie*, Service historique de l'armée de Terre, Château de Vincennes, fonds Turquie et Péninsule Illyrienne, 1M 1629/4, p.15. Apud. Ioan Horga, Sorin Șipoș, *De la „Mica la Marea Europă” Mărturii franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea despre frontiera răsăriteană a Europei. Studii și documente. De la „Petite” à la „Grande Europe” Témoignages français de la fin du XVIIIe et du début du XIXe siècle sur la frontière orientale de l'Europe. Études et documents. Traducerea textelor. Traduction des textes : Delia-Maria Radu, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2006, p. XXXV.*

¹⁵ *Ibidem.*

¹⁶ Antoine-Françoise Le Clerc, *Memorii topografic și statistic asupra Basarabiei, Valahiei și Moldovei, provincii ale Turciei Europene*. Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Sorin Șipoș și Ioan-Aurel Pop, Editura Institutului Cultural Român, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2004.

provinciile dependente. Fanarioții reprezentau instrumentele prin care Poarta acționa în statele românești. Ei erau, alături de sultan, promotorii politicii otomane, beneficiarii acestui sistem nefast, dar uneori și victimele lui. „Această situație“, scrie Le Clerc, „a condus la asuprașirea poporului și a distrus în întregime avantajele pe care natura i le acordase. Nu este deci de mirare că după mai mult de un secol, niciun domnitor nu s-a remarcat prin măsuri înțelepte și salvatoare. Niciunul n-a avut răgazul să le ia și toți se tem să-i supere pe stăpânii geloși și prea puțin dornici să îmbunătățească condițiile locuitorilor.”¹⁷

În contextul redimensionării Europei și a deplasării frontierelor politice de-a lungul Carpaților și spațiul românesc reintră în circuitul de idei specific epocii. Conflictele militare ruso-austro-turce au readus, treptat, lumea românească în atenția marilor puteri. În Transilvania, în contextul Contrareformeii o parte importantă a românilor trec la Biserica Greco-Catolică. Într-o generație elita confesională a românilor a redescoperit originea poporului și a limbii române, iar vechimea, originea și numărul românilor s-au transformat în arme de luptă politică la românii transilvăneni pentru obținerea de drepturi politice și civice. Dincolo de Carpați, boierii moldoveni au arătat cu prilejul tratativelor de pace că Țările Române au beneficiat de-a lungul Evului Mediu de relații privilegiate cu Poarta, fiindu-le recunoscute autonomia și instituțiile¹⁸. Într-un asemenea context, Occidentul este informat, din relatările celor care au călătorit și au scris despre spațiul românesc în secolele anterioare, că la nordul Dunării există un popor de origine romanică, care în trecut s-a bucurat din partea Imperiului Otoman de autonomie deplină¹⁹. Războaiele napoleoniene sporesc interesul Franței pentru spațiul Europei de Sud-Est, pe fondul declanșării ostilităților cu Rusia²⁰.

Pe de altă parte, înlocuirea de către puterea suzerană a domnitorilor pământeni cu principii greci din Fanar, la începutul secolului al XVIII-lea, a sporit influența Porții și a creat impresia falsă că frontiera Imperiului Otoman a trecut linia Dunării, că turcii s-au înstăpânit efectiv asupra Principatelor Române. Totuși, sensibilizarea anumitor cercuri occidentale asupra spațiului din partea răsăriteană a continentului se produsese deja, iar interesul a sporit progresiv, odată cu trecerea timpului. Pe de o parte, apariția în raporturile dintre marile puteri ale Europei a chestiunii orientale, legată de moștenirea Imperiului Otoman, a menținut trează atenția factorilor politici asupra realităților de la Dunărea de Jos²¹.

---

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Vlad Georgescu, *Mémoires et projets de réforme dans les Principautés roumaines, 1769–1830*, București, 1970.

¹⁹ Șerban Papacostea, *Geneza statului în Evul Mediu românesc. Studii critice*. Ediție adăugită, București, 1999, p. 240.

²⁰ Pompiliu Eliade, *Influența franceză asupra spiritului public în România. Originile. Studii asupra stării societății românești în vremea domniilor fanariote*. Ediția a II-a integrală și revăzută, București, 2000, p. 176-198; Jean Nouzille, *La diplomatie française et les Principautés au début du XIXe siècle*, în *Revue Roumaine D'Histoire*, tome XXXVIII, N°s 1-4, Janvier-Décembre, București, 1999, p. 3-36.

²¹ Andrei Oțetea, *Scrieri istorice alese*. Prefață de acad. David Prodan. Ediție și studiu introductiv de Florin Constantiniu și Șerban Papacostea, Cluj-Napoca, 1980, p. 69-176.

IV. Răspunsul la Europa este imposibil de definit. Paul Valéry descria Europa ca un „mic promontoriu al continentului Asiatic”²². Cu alte cuvinte, este un mit că Europa este un continent diferit de Asia. Sau că Asia se termină și Europa începe? Este posibil ca un continent care este puțin mai mare decât un promontoriu să aibă frontiere? Până la sfârșitul Războiului Rece, din perspectiva mai multor europeni din Occident, Europa se termina la „cortina de fier”. Din punctul de vedere al Poloniei, Republicii Cehe și Ungariei, esența Europei se găsea în tradițiile societății civile, ale democrației și romano-catolicismului.

Rezultatul a constat în faptul că Europa Centrală a migrat mai către est, către frontierele Asiei, fiind din ce în ce mai împinsă către Turcia și Rusia. Dar aceasta nu este decât o definiție politică și culturală a continentului.

După prăbușirea comunismului și extinderea UE, prin includerea unei mari părți a vechilor state est-europene, termenii de central și răsăritean au fost reinvenți. Exemplul cel mai notabil este renașterea ideii de Europă Centrală, care nu mai este o parte extinsă și centrală a UE. Rezultatul este acela că Europa Răsăriteană a fost împinsă și mai către est. Ținând cont de faptul că țările incluse în aria Europei Răsăritene caută ele însele statutul de membre ale UE (câteva, cum sunt Ucraina și Belarus, sunt strâns legate de Rusia, care este mai la est decât ele), noțiunile de Est și Vest pierd referința lor tradițională și sunt abandonate când vorbim de Europa. În Balcani, o nouă direcție est-vest se face remarcată după divizarea Iugoslaviei. Țări ca Slovenia și Croația sunt atașate unei poziții dominate de o tradiție occidentală romano-catolică și liberală, distingându-se de o Serbie ce aparține tradiției orientale. În competiția Vest-Est, este interesant de remarcat că populațiile islamice din Bosnia și Kosovo au fost aliatele Occidentului liberal, sugerând, astfel, că identificarea Estului cu Islamul nu este așa de fixă pe cât se crede.

Ținând seama de aceste considerații și din perspectiva renegocierii frontierelor de astăzi, există o logică în definirea Europei ca o frontieră în sine. Robert Barlett a arătat că Europa a fost creată într-un proces continuu de colonizare și de extindere către regiunile de frontieră²³.

Frontierele și limitele Europei au fost posibile numai în relație cu apropierea de alte centre, într-o istorie care a fost a relațiilor în schimbare dintre centre și periferii. Europa, ca și limitele sale, este o construcție discursivă. Unde se termină Europa este o întrebare, dar unde va trebui să se termine Uniunea

---

²² G. Delanty, „The Resonance of Mitteleuropa: A Habsburg Myth or Anti-Politics?“, în *Theory, Culture and Society*, 14 (4), 1996, p. 93-108 apud. Sorin Șipoș, Ioan Horga, *De la „Mica la Marea Europă” Mărturii franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea despre frontiera răsăriteană a Europei. Studii și documente. De la „Petițe” à la „Grande Europe” Témoignages français de la fin du XVIIIe et du début du XIXe siècle sur la frontière orientale de l’Europe. Études et documents*. Traducerea textelor. Traduction des textes : Delia-Maria Radu, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2006, p. IX.

²³ R. Barlett, *The Making of Europe: Conquest, Colonization and Cultural Change 950-1350*, London, Allen Lane, 1993. Apud. *Ibidem*, p. X.

Europeană este o chestiune destul de diferită și politică, cum remarcă William Wallace²⁴.

Implicația acestei analize este că Europa, devenind ceea ce Castells numește „societate de rețea“, a intrat într-o perioadă în care frontierele devin o formă mai complicată. „Societatea de rețea” este o societate unde rețelele înlocuiesc ierarhiile și frontierele se dizolvă într-un tip de regiuni mai democratice; argumentul propus aici este că rețelele stabilesc forme noi de frontiere și creează mai multe frontiere²⁵.

Credem că această perspectivă critică poate oferi interesante deschideri interpretative pentru analiza conceptului de Europă, a conceptului de frontieră, a imaginii „celuilalt“, a străinului, a raportului dintre centru și periferie.

---

²⁴W. Wallace, “Where Should EU Enlargement Stop?”, în *Whither Europe: Borders, Boundaries, Frontiers in a Changing World*, ed. R. Lindahl, Göteborg, CERGU, 2003. Apud. *Ibidem*.

²⁵M. Castells, *The Rise of the Network Society*, Oxford, Blackwell, 1996. Apud. *Ibidem*.

Joi, 17 iulie 2014

18⁰⁰ ♦ Sosirea participanților

19⁰⁰ ♦ Cina ♦ Hotel Dacia Continental

Vineri, 18 iulie 2014

8⁰⁰ ♦ Micul-dejun

10⁰⁰ ♦ **Deschiderea oficială a Școlii de vară** ♦ Sala Birou Senat, Pavilionul A

Vor lua cuvântul:

Prof. univ. dr. CONSTANTIN BUNGĂU,
Rectorul Universității din Oradea

Prof. univ. dr. SORIN CURILĂ,
Președintele Senatului Universității din Oradea

Prof. univ. dr. SORIN ȘIPOȘ,
Prorector pentru Managementul Cercetării și Relații Internaționale

Prof. univ. dr. IOAN HORGA
Decanul Facultății de Istorie, Relații Internaționale, Științe Politice și Științele Comunicării

Claudiu POP,
Prefectul Județului Bihor

Cornel POPA,
Președintele Consiliului Județean Bihor

Ilie BOLOJAN,
Primarul Municipiului Oradea

Program științific:

11⁰⁰ ♦ Prof. univ. dr. Sorin Șipoș, *Între Orient și Occident: spațiul românesc în relațiile călătorilor străini (sfârșitul secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea)*

11³⁰ ♦ Prof. univ. dr. Ioan Derșidan, *Între Orient și Occident – Ion Luca Caragiale: o imagine a lumii românești*

12⁰⁰ ♦ Conf. univ. dr. Gabriel Moisa, *Istorie și istoriografie la frontiera răsăriteană a Uniunii Europene*

12³⁰ ♦ Pauză de cafea

12⁴⁵ ♦ Prezentare de carte: *Categorie europree. Rappresentazioni Storiche e Letterarie del 'Politico'*, coordonatori Sorin Șipoș, Federico Donatiello, Dan Octavian Cepraga, Aurel Chiriac (*Transylvanian Review*, Supliment Nr. 1. 2014).
Prezintă: Florin Cioban

13⁰⁰ ♦ Prof. univ. dr. Florin Cioban, *Literatura călătorilor străini despre civilizația medievală românească*

14⁰⁰-15³⁰ ♦ Prânzul ♦ Restaurantul hotelului Dacia Continental

16⁰⁰-19⁰⁰ ♦ Vizitarea Târgului meșterilor populari

19³⁰ ♦ Cina ♦ Restaurantul hotelului Dacia Continental

Sâmbătă, 19 iulie

8⁰⁰-9³⁰ ♦ Micul dejun

10⁰⁰ ♦ Lector univ. dr. Florin Sfrengeu, *Relații interetnice la frontiera de nord-vest a României în secolele X-XI*

10³⁰ ♦ Lector univ. dr. Stelian Nistor, *Realități geografice, sociale și politice în Comitatul Bihar surprinse în seria monografică Magyarország varmegyei és varosai (1896-1914)*

13⁰⁰-15⁰⁰ ♦ Prânzul ♦ Restaurantul hotelului Dacia Continental

16⁰⁰-19⁰⁰ ♦ Vizitarea Muzeului Țării Crișurilor

19³⁰ ♦ Cina ♦ Restaurantul hotelului Dacia Continental

Duminică, 20 iulie

7⁰⁰ ♦ Plecarea la Chișinău.

(Oradea, Cluj-Napoca, Tg. Mureș, Piatra Neamț, Iași, Leușeni, Chișinău)

21⁰⁰ ♦ Cazarea la Hotel Vila Verde. Cina

Luni, 21 iulie

8⁰⁰ ♦ Micul dejun

10⁰⁰ ♦ Vizită la Biblioteca Științifică „A. Lupan” a Academiei de Științe a Moldovei

12⁰⁰ ♦ Prezentare de carte: *Categorie europene. Rappresentazioni Storiche e Letterarie del 'Politico'*, coordonatori Sorin Șipoș, Federico Donatiello, Dan Octavian Cepraga, Aurel Chiriac (*Transylvanian Review*, Supliment Nr. 1. 2014).
Prezintă: Silvia Corlățeanu, Sorin Șipoș, Federico Donatiello, Dan Octavian Cepraga, Aurel Chiriac

13³⁰ ♦ Prânzul ♦ restaurantul Fazenda

15³⁰ ♦ Deschiderea oficială a Școlii de Vară la Chișinău. Vor lua cuvântul:

Conf.univ.dr. IGOR ȘAROV

Vice ministrul culturii Republicii Moldova

Prof. univ. dr. SORIN ȘIPOȘ,

Prorector, Universitatea din Oradea

Prof.univ.dr. DAN OCTAVIAN CEPRAGA

Universitatea din Padova

Conf. univ. dr. ION GUMENĂI

Decanul Facultății de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova

LIVIU BLEOCA

Reprezentant al Ambasadei României în Republica Moldova

16⁰⁰ ♦ Prof. univ. dr. Dan Octavian Cepraga, *Înstrăinare și autotraducere: despre poezie și exil la Paul Celan*

16³⁰ ♦ Prezentare de carte: «*Terra aliena*». *L'esilio degli intellettuali europei*, a cura di Dan Octavian Cepraga e Alexandra Vrânceanu Pagliardini, București, 2013. Prezintă: Zeno Verlato

18⁰⁰ ♦ Vizitarea orașului Chișinău

19⁰⁰ ♦ Cina ♦ restaurantul Fazenda

Marti, 22 iulie

8³⁰ ♦ Micul dejun

10⁰⁰ ♦ Vizitarea Universității de Stat din Moldova

11⁰⁰ ♦ Conf. univ. dr. Emil Dragnev, *Între istorie și religie*

12⁰⁰ ♦ Prezentare de carte: *Seminatores in artium liberalium agro studia in honorem et memoriam Barbu Ștefănescu*, coordonatori Aurel Chiriac, Sorin Șipoș, Cluj-Napoca, 2014. Prezintă: Ion Eremia, Aurel Chiriac, Sorin Șipoș

14⁰⁰ ♦ Prânzul ♦ restaurantul Fazenda

15³⁰ ♦ Prof. univ. dr. Aurel Chiriac, *Oradea medievală în relatările călătorilor străini (sec. XI-XVIII)*

16⁰⁰ ♦ Octavian Țicu, *Despre frontiere și construcție identitară în Republica Moldova*

16³⁰ ♦ Prezentare de carte: *Cultura și istoria românilor din Ungaria*, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2013, coordonator Gabriel Moisa

17⁰⁰ ♦ Vizitarea orașului Chișinău

19³⁰ ♦ Cina ♦ restaurantul Fazenda

Miercuri, 23 iulie

8³⁰ ♦ Micul dejun

9⁰⁰ ♦ Vizită la Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău

10⁰⁰ ♦ Prezentare de carte: *Statutul istoriei și istoricului în contemporaneitate*, coordonatori Gabriel Moisa, Sorin Șipoș, Igor Șarov, Cluj-Napoca, 2013. Prezintă: Ion Șișcanu

11⁰⁰ ♦ Prezentare de carte: *Relațiile externe ale Țării Moldovei în documente și materiale (1360 - 1858)*, Editor Ion Eremia, CEP USM, Chișinău, 2013. Prezintă Virgil Pâslariuc

12⁰⁰ ♦ Prezentare de carte: Ion Gumenâi, *Comunitățile romano-catolice, protestante și lipovenești din Basarabia în secolul al XIX-lea*, Institutul de Studii Enciclopedice, Chișinău, 2013. Prezintă: Teodor Candu

13⁰⁰ ♦ Prânzul ♦ restaurantul Fazenda

15⁰⁰ ♦ Igor Cașu, Virgil Pâslariuc, *Chestiunea revizuirii hotarelor RSS Moldovenești: de la proiectul „Moldova Mare” la proiectul „Basarabia Mare” și cauzele eșecului acestora (decembrie 1943 – iunie 1946)*

15³⁰ ♦ Prezentare de carte: Igor Cașu *Dușmanul de clasă. Represiuni politice, violență și rezistență în R(A) SS Moldovenească, 1924-1956*, Chișinău, Cartier, 2014. Prezintă: Gabriel Moisa

16³⁰ ♦ Vizitarea orașului Chișinău

19³⁰ ♦ Cina ♦ restaurantul Fazenda

Joi, 24 iunie

7⁰⁰ ♦ Micul dejun

7³⁰ ♦ Vizită de studiu la Căpriana și Hâncu

10⁰⁰ ♦ Întoarcerea la Oradea

Vineri, 25 iulie

8³⁰ ♦ Micul dejun

10⁰⁰ ♦ Prof. univ. dr. Mihai Drecin, *Granița de est a românilor și a Europei în memoriile profesorului și omului politic Victor Jinga (1910-1918)*

10³⁰ ♦ Conf. univ. dr. Mircea Brie, *Frontierele europene. Expresia unei identități*

11⁰⁰ ♦ Prof. univ. dr. Sandu Frunză, *Limitele imaginarului și modelarea granițelor spațiului politic*

11³⁰ ♦ Lansare de carte: Sandu Frunză, *Advertising Constructs Reality. Religion and Advertising in the Consumer Society*, București, Ed. Tritonic, 2014; Idem, *Comunicare simbolică și seducție. Studii despre seducția comunicării, comportamentul ritualic și religie* București, Ed. Tritonic, 2014. Prezintă: Ioan Hosu

14⁰⁰ ♦ Prânzul ♦ Restaurantul hotelului Dacia Continental

16⁰⁰ ♦ Vizitarea orașului Oradea

19⁰⁰ ♦ Cina ♦ Restaurantul hotelului Dacia Continental

Sâmbătă, 26 iulie

8³⁰ ♦ Micul dejun

10⁰⁰ ♦ Concluziile Școlii de vară *The Image of Central Europe and of the European Union in the Narrations of Foreign Travellers*

12⁰⁰ ♦ Plecarea participanților

Comitetul științific:

Acad. Ioan-Aurel POP, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Centrul de Studii Transilvane din Cluj, Academia Română

Prof. univ. dr. Sorin ȘIPOȘ, Universitatea din Oradea

Prof. univ. dr. Dan Octavian CEPRAGA, Università degli Studi di Padova

Prof. univ. dr. Lorenzo RENZI, Università degli Studi di Padova

Prof. univ. dr. Ion EREMIA, Universitatea de Stat din Moldova

Prof. univ. dr. Ioan HORGA, Universitatea din Oradea

Prof. univ. dr. Jérôme BURIDANT, Université de Picardie Jules Verne, Amiens

Prof. univ. dr. Aurel CHIRIAC, Universitatea din Oradea

Prof. univ. dr. Ioan DERȘIDAN, Universitatea din Oradea

Prof. univ. dr. Antonio FAUR, Universitatea din Oradea

Prof. univ. dr. Ion ZAINEA, Universitatea din Oradea

Prof. univ. dr. Mihai DRECIN, Universitatea din Oradea

Conf. univ. dr. Igor ȘAROV, Universitatea de Stat din Moldova

Conf. univ. dr. Ion GUMENĂI, Universitatea de Stat din Moldova

Conf. univ. dr. Gabriel MOISA; Universitatea din Oradea

Comitetul de organizare:

Prof. univ. dr. Sorin ȘIPOȘ, Universitatea din Oradea, Președintele Comitetului de organizare

Prof. univ. dr. Dan Octavian CEPRAGA, Università degli Studi di Padova

Prof. univ. dr.hab. Ion EREMIA, Universitatea de Stat din Moldova

Conf. univ. dr. Gabriel MOISA, Universitatea din Oradea

Conf. univ. dr. Ion GUMENĂI, Universitatea de Stat din Moldova

Conf. univ. dr. Mircea BRIE, Universitatea din Oradea

Lector univ. dr. Florin SFRENGEU, Universitatea din Oradea

Lector univ. dr. Radu ROMINASU, Universitatea din Oradea

Lector univ. dr. BODO Edith, Universitatea din Oradea

Lector univ.dr. Stelian NISTOR, Universitatea din Oradea

Asist. univ. dr. Laura ARDELEAN, Universitatea din Oradea

Dr. Roxana IVAȘCA, Universitatea din Oradea

Dr. Doina LUPU, Universitatea din Oradea

Dr. Ioan CIORBA, Universitatea din Oradea

Olimpia POPOVICIU, Biroul de Comunicare

Cătălin ZMOLE, Tipografia DIDIFR

Mihaela CIOCA, secretariat prorector MCSRI

Alexandra BERE, Universitatea din Oradea

Marius DEACONU, Asociația „Gheorghe Șincai” a studenților în Istorie, Universitatea din Oradea

Roland OLAH, Asociația „Gheorghe Șincai” a studenților în Istorie, Universitatea din Oradea

NOTE:

Ruled lines for writing notes.